

# RZECZOWNIK

## I RODZAJ RZECZOWNIKA GESCHLECHT DER SUBSTANTIVE

W języku niemieckim istnieją w liczbie pojedynczej trzy rodzaje gramatyczne: męski, żeński i nijaki. W liczbie mnogiej dla wszystkich rodzajów jest jedna wspólna forma.

**Rodzaje rzeczowników w języku niemieckim nie zawsze pokrywają się z rodzajami rzeczowników w języku polskim, dlatego trzeba się ich uczyć na pamięć.**

### Przykłady:

| wyraz                | rodzaj w języku niemieckim | rodzaj w języku polskim |
|----------------------|----------------------------|-------------------------|
| das Wasser – woda    | nijaki                     | żeński                  |
| das Buch – książka   | nijaki                     | żeński                  |
| der Tee – herbata    | męski                      | żeński                  |
| der Kaffee – kawa    | męski                      | żeński                  |
| das Brot – chleb     | nijaki                     | męski                   |
| der Apfel – jabłko   | męski                      | nijaki                  |
| das Haus – dom       | nijaki                     | męski                   |
| der Mais – kukurydza | męski                      | żeński                  |
| der Affe – małpa     | męski                      | żeński                  |
| das Schwein – świnia | nijaki                     | żeński                  |
| die Uhr – zegar      | żeński                     | męski                   |

Istnieją jednak zasady ułatwiające zapamiętanie rodzajników.

### Rodzaj męski – Maskulinum (der, ein):

|                       |                                                                                                  |
|-----------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>istoty męskie</b>  | der Mann, der Herr, der Junge, der Freund, der Soldat, der Nachbar, der Arzt, der Schriftsteller |
| <b>nazwy pór roku</b> | der Sommer, der Herbst, der Winter, der Frühling                                                 |

|                                          |                                                                                        |
|------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>nazwy miesięcy</b>                    | der Januar, der Februar, der März, der April usw.                                      |
| <b>nazwy dni</b>                         | der Montag, der Dienstag, der Mittwoch usw.                                            |
| <b>nazwy pór dnia</b>                    | der Morgen, der Vormittag, der Nachmittag, der Abend<br>[ <b>wyjątek</b> : die Nacht]  |
| <b>nazwy stron świata</b>                | der Norden, der Süden, der Westen, der Osten                                           |
| <b>nazwy jezior</b>                      | der Baikal, der Bodensee [ <b>wyjątek</b> : die Müritz]                                |
| <b>nazwy szczytów górskich, wulkanów</b> | der Vesuv, der Ätna<br>[ <b>wyjątki</b> : die Zugspitze, die Jungfrau]                 |
| <b>nazwy alkoholi</b>                    | der Vodka, der Schnaps, der Wein, der Sekt, der Cognak<br>[ <b>wyjątek</b> : das Bier] |
| <b>nazwy przypadków</b>                  | der Nominativ, der Genitiv, der Dativ, der Akkusativ                                   |
| <b>nazwy stopni gramatycznych</b>        | der Komparativ, der Superlativ, der Positiv                                            |
| <b>nazwy trybów gramatycznych</b>        | der Indikativ, der Imperativ, der Konjunktiv                                           |
| <b>marki samochodów</b>                  | der Audi, der VW, der Opel, der BMW, der Ford                                          |
| <b>rzeczowniki zakończone na:</b>        |                                                                                        |
| <b>-ig</b>                               | der Honig, der Käfig, der Zweig, der König, der Essig                                  |
| <b>-ing</b>                              | der Ring, der Hering, der Fasching                                                     |
| <b>-er</b>                               | der Fernseher, der Zeiger, der Körper, der Tanker, der Forscher                        |
| <b>-en</b>                               | der Glauben, der Tropfen, der Hafen, der Brunnen, der Knochen                          |
| <b>-ling</b>                             | der Schmetterling, der Sperling, der Pfifferling, der Feigling, der Säugling           |
| <b>-ich</b>                              | der Teppich, der Vergleich, der Teich, der Meerrettich, der Pfirsich                   |
| <b>-or*</b>                              | der Humor, der Prozessor, der Meteor, der Äquator, der Motor                           |
| <b>-m</b>                                | der Film, der Arm, der Baum, der Dom, der Strom                                        |
| <b>-ismus*</b>                           | der Organismus, der Kommunismus, der Autismus, der Optimismus, der Pessimismus         |

\* Wyrazy o tych końcówkach fleksyjnych pochodzą często z języka łacińskiego.

## **nazwy osób zakończone na:**

|               |                                                                        |
|---------------|------------------------------------------------------------------------|
| <b>-ant*</b>  | der Praktikant, der Aspirant, der Demonstrant                          |
| <b>-är*/•</b> | der Sekretär                                                           |
| <b>-ent*</b>  | der Student, der Patient, der Konsument, der Präsident                 |
| <b>-eur*</b>  | der Ingenieur, der Regisseur, der Friseur                              |
| <b>-ier*</b>  | der Offizier, der Bankier                                              |
| <b>-ist*</b>  | der Polizist, der Journalist, der Optimist, der Komponist, der Realist |
| <b>-loge°</b> | der Psychologe, der Biologe, der Soziologe                             |

## **Rodzaj żeński – Femininum (die, eine):**

|                                   |                                                                                                             |
|-----------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>istoty żeńskie</b>             | die Mutter, die Frau, die Oma, die Tochter, die Schwester<br>[ <b>wyjątek:</b> das Mädchen]                 |
| <b>nazwy rzek</b>                 | die Weichsel, die Oder, die Elbe, die Saale, die Spree<br>[ <b>wyjątki:</b> der Rhein, der Main, der Bug]   |
| <b>nazwy owoców</b>               | die Erdbeere, die Banane, die Orange, die Himbeere, die Birne<br>[ <b>wyjątki:</b> der Apfel, der Pfirsich] |
| <b>nazwy drzew</b>                | die Eiche, die Fichte, die Tanne, die Buche, die Birke                                                      |
| <b>marki motocykli</b>            | die BMW, die Harley Davidson                                                                                |
| <b>nazwy kwiatów</b>              | die Tulpe, die Rose, die Nelke, die Orchidee<br>[ <b>wyjątki:</b> das Maiglöckchen, das Stiefmütterchen]    |
| <b>rzeczowniki zakończone na:</b> |                                                                                                             |
| <b>-ung</b>                       | die Richtung, die Entfernung, die Bewegung, die Wanderrung, die Heizung                                     |
| <b>-heit</b>                      | die Freiheit, die Gesundheit, die Gleichheit, die Trockenheit, die Kindheit                                 |
| <b>-keit</b>                      | die Freundlichkeit, die Ewigkeit, die Geschwindigkeit, die Flüssigkeit, die Ähnlichkeit                     |
| <b>-schaft</b>                    | die Freundschaft, die Nachbarschaft, die Landschaft, die Mannschaft, die Gesellschaft                       |
| <b>-e*</b>                        | die Farbe, die Breite, die Liebe, die Weile, die Stunde                                                     |
| <b>-ie*</b>                       | die Energie, die Chemie, die Komödie, die Psychologie, die Soziologie                                       |
| <b>-ei</b>                        | die Bäckerei, die Streiterei, die Hexerei, die Patientenkartei, die Konditorei                              |
| <b>-in</b>                        | die Medizin, die Studentin, die Schülerin, die Sekretärin                                                   |

° Wyrazy o tych końcówkach fleksyjnych pochodzą często z języka greckiego.

• Wyrazy o tych końcówkach pochodzą najczęściej z języka francuskiego.

\* Wyrazy o tych końcówkach fleksyjnych pochodzą często z języka łacińskiego.

|         |                                                                                 |
|---------|---------------------------------------------------------------------------------|
| -ik     | die Informatik, die Klinik, die Technik, die Botanik, die Musik                 |
| -ion*   | die Generation, die Evolution, die Redaktion, die Reaktion, die Rotation        |
| -tät*/* | die Universität, die Mentalität, die Elektrizität, die Identität, die Vitalität |
| -t      | die Fahrt, die Schrift, die Auskunft, die Tat, die Sicht                        |
| -enz*/* | die Intelligenz, die Kompetenz, die Konkurrenz, die Konferenz, die Differenz    |
| -anz*/* | die Toleranz, die Ignoranz, die Instanz, die Distanz, die Eleganz               |
| -ur*    | die Kultur, die Temperatur, die Rezeptur, die Natur                             |

### Rodzaj nijaki – Neutrum (das, ein):

|                                               |                                                                                                                                                                                                                                                            |
|-----------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| młode osoby                                   | das Baby, das Kind, das Lamm, das Kalb, das Mädchen                                                                                                                                                                                                        |
| nazwy krajów                                  | das Deutschland, das Polen, das Italien, das Spanien<br><b>Uwaga:</b> rodzajników tych prawie nigdy nie używamy, por. s. 11; [ <b>wyjątki:</b> die Schweiz, die Ukraine, die Niederlande, die USA, die Türkei, der Irak, der Iran, der Sudan, der Vatikan] |
| nazwy kontynentów                             | das Europa, das Asien, das Amerika, das Australien                                                                                                                                                                                                         |
| nazwy kolorów                                 | das Braun, das Rot, das Schwarz, das Weiß                                                                                                                                                                                                                  |
| nazwy metali                                  | das Silber, das Gold, das Eisen                                                                                                                                                                                                                            |
| rzeczowniki odprzymiotnikowe i odczasownikowe |                                                                                                                                                                                                                                                            |
|                                               | das Deutsch, das Laufen, das Treffen, das Gute                                                                                                                                                                                                             |
| rzeczowniki zakończone na:                    |                                                                                                                                                                                                                                                            |
| -lein                                         | das Tischlein, das Büchlein, das Bümlein, das Bächlein, das Vögelein                                                                                                                                                                                       |
| -chen                                         | das Zeichen, das Kaninchen, das Hörnchen, das Blümchen, das Häuschen, das Mädchen                                                                                                                                                                          |
| -in                                           | das Benzin, das Penizillin, das Aspirin                                                                                                                                                                                                                    |
| -ment*                                        | das Parlament, das Dokument, das Temperament, das Instrument, das Kompliment                                                                                                                                                                               |

\* Wyrazy o tych końcówkach pochodzą najczęściej z języka francuskiego.

\* Wyrazy o tych końcówkach fleksyjnych pochodzą często z języka łacińskiego.

|       |                                                                     |
|-------|---------------------------------------------------------------------|
| -ium* | das Studium, das Aluminium, das Planetarium, das Aquarium           |
| -um*  | das Museum, das Datum, das Universum, das Zentrum, das Antibiotikum |

|         |                                           |
|---------|-------------------------------------------|
| -tel    | das Viertel                               |
| -at     | das Referat, das Sekretariat, das Derivat |
| -et(t)* | das Paket, das Kabarett                   |
| -em     | das Problem                               |
| -a      | das Thema, das Komma                      |
| -o      | das Kino, das Radio                       |
| -ma     | das Klima                                 |
| -ing    | das Jogging, das Mobbing, das Training    |

## II RODZAJNIK NIEOKREŚLONY I OKREŚLONY DER UNBESTIMMTE UND BESTIMMTE ARTIKEL

W języku niemieckim każdy rzeczownik posiada rodzajnik, który określa jego rodzaj (męski, żeński lub nijaki) oraz liczbę (pojedynczą lub mnogą).

Rzeczowniki poprzedzane są rodzajnikami nieokreślonymi lub określonymi.

**W niektórych wypadkach istnieje jednak możliwość opuszczenia rodzajnika:**

### Rodzajnik zerowy – Der Nullartikel

1. przed nazwami własnymi, np. imionami, nazwiskami:

Das ist **Peter**.

Ich habe gestern **Uta** getroffen.

Das ist **Frau Berg**.

2. przed nazwami krajów lub miast (rodzaju nijakiego):

Er kommt aus **England**.

Er wohnt in **Warschau**.

**Deutschland** liegt in **Europa**.

**Uwaga!** Rodzajnika używamy, jeżeli w zdaniu występuje przymiotnik określający dany kraj: *in dem warmen England, in dem schönen Warschau, in dem lebendigen Europa*.

\* Wyrazy o tych końcówkach fleksyjnych pochodzą często z języka łacińskiego.

3. przed rzeczownikami poprzedzonymi przysłówkami: *viel, wenig*:

Ich habe viel **Arbeit**.  
 Er soll viel **Gemüse** essen.  
 Hier ist wenig **Licht**.

4. przed liczebnikami głównymi:

Wir haben zehn **Tische**.  
 Ich habe drei **Cousinen**.  
 Ich sah gestern drei **Katzen**.

5. przed niektórymi rzeczownikami nieokreślonymi w liczbie mnogiej:

Ich kaufe **Spielsachen**.  
 Wir sehen **Filme** an.  
 Sie spielen oft **Karten**.

6. przed rzeczownikami określającymi narodowość, przynależność wyznaniową, zawód lub funkcję:

Er ist **Italiener**.  
 Er ist **Katholik**.  
 Er ist **Rektor**.  
 Sie ist **Mutter**.

**Uwaga!** Rodzajnika używamy, jeżeli w zdaniu występuje przymiotnik określający osobę: *ein trauriger Italiener, ein fauler Rektor, eine gute Mutter*.

7. przed bliżej nieokreślonymi rzeczownikami materiałowymi lub niepoliczalnymi:

Das Kind trinkt **Milch**.  
 Sie muss noch **Benzin** tanken.  
 Der Schreibtisch ist aus **Holz**.

**Uwaga!** Przy tego typu rzeczownikach używamy rodzajnika, gdy wskazujemy na konkretne przedmioty czy materiały: *Das Kind trinkt das Milch*. – *Dziecko pije to mleko.*, *Sie muss noch das Benzin tanken*. – *Musi jeszcze zatankować tę benzynę*.

8. przed rzeczownikami określającymi ilość, miarę lub wagę:

Ich trinke vier **Glas** Saft.  
 Er isst nachmittags zwei **Stück** Kuchen.  
 Er kauft zwei **Kilo** Pflaumen.

9. przed nazwami przedmiotów szkolnych:

Wir haben heute nur **Biologie** und **Chemie**.  
**Englisch** mag ich nicht üben.  
**Mathe** ist mein Lieblingsfach.

10. przed rzeczownikami abstrakcyjnymi:  
 Viele Leute kämpfen um **Freiheit**.  
 Ich kann das nur mit deiner **Hilfe** schaffen.  
**Liebe** und **Freundschaft** sind für sie sehr wichtig.
11. przy rzeczownikach z zaimkami:  
 Mein **Fahrrad** ist schon alt.  
 In welchem **Laden** arbeitest du?  
 Wohnt deine **Oma** auf dem Land?
12. przed rzeczownikami poprzedzonymi przydawką w dopełniaczu:  
 Toms **Mutter** ist Schauspielerin.  
 Herrn Neumanns **Auto** ist neu.  
 Ewas neue **Wohnung** war sehr teuer.
13. przy bezprzyimkowym określaniu czasu oraz dni tygodnia:  
 Nächstes **Wochenende** können wir uns treffen.  
 Anfang **Juli** fahre ich nach Spanien.  
 Ende **September** muss ich meine Wohnung renovieren lassen.  
 Es ist **Mittwoch**.  
 Nächsten **Sonntag** fahren wir in den Wald.
14. w niektórych zwrotach, idiomach, przysłowiach:  
 Ich bin zu **Hause**.  
 Ich gehe nach **Hause**.  
 Dazu habe ich weder **Lust** noch **Zeit**.  
 Er hat **Tag** und **Nacht** gearbeitet, um das zu schaffen.  
 Das kommt gar nicht in **Frage**!  
**Eile** mit **Weile**!  
**Reden** ist **Silber**, **Schweigen** ist **Gold**.
15. czasem po przyimkach: *zu, ohne, mit, von*:  
 Zu **Weihnachten** fahre ich in die Berge.  
 Ich habe nichts zu **Abend** gegessen.  
 Er kann ohne **Fernsehen** nicht leben.  
 Er hat das mit **Mühe** gemacht.  
 Sie hat ihm das von **Herzen** gern geschenkt.

## Rodzajnik nieokreślony – Der unbestimmte Artikel

Rodzajnik nieokreślony stosowany jest, gdy o jakiejś rzeczy lub osobie mówimy po raz pierwszy i jest ona dla nas bliżej nieznaną, niejasną, ogólną.

rodzaj męski – **ein**  
 rodzaj żeński – **eine**  
 rodzaj nijaki – **ein**

**W liczbie mnogiej rodzajnika nieokreślonego  
 występuje rodzajnik zerowy.**

Das ist **ein** Baum. – To jest (jakiś) drzewo.

Dort steht **eine** Frau. – Tam stoi (jakaś) kobieta.

Auf dem Tisch liegt **ein** Buch. – Na stole leży (jakaś) książka.

Deklinacja rodzajnika nieokreślonego:

| Fall      | Maskulinum | Femininum | Neutrum | Plural |
|-----------|------------|-----------|---------|--------|
| Nominativ | ein        | eine      | ein     | -      |
| Genitiv   | eines      | einer     | eines   | -      |
| Dativ     | einem      | einer     | einem   | -      |
| Akkusativ | einen      | eine      | ein     | -      |

Ich möchte heute **einen** Film ansehen. (Akk)

Sie liest **eine** Zeitung. (Akk)

Ich kaufe morgen **ein** Kleid. (Akk)

**Rodzajnik nieokreślony może występować również:**

1. w wyrażeniach *es gibt*:

Auf unserem Dorf gibt es **ein** Kino.

Es gibt zu Mittag **eine** Suppe.

In meinem Zimmer gibt es **einen** Fernseher.

**Uwaga!** Można też powiedzieć: *Es gibt Schnee.*, *Es gibt Suppe.*

2. przed rzeczownikami pełniącymi w zdaniu funkcję orzecznika:

Der Hund ist **ein** Tier.

Berlin ist **eine** Stadt.

Der Teddy-Bär ist **ein** Spielzeug.

## 3. przy porównaniach:

Er sieht aus wie **ein** Sportler.

Er schreibt wie **ein** Schriftsteller.

Sie verhält sich wie **eine** Schauspielerin.

**Uwaga!** Gdy porównanie odnosi się do osoby, którą nazywamy imieniem lub nazwiskiem, nie stosujemy rodzajnika: *Er ist frech wie Oskar!*, rodzajnik opuszczamy też przy porównaniach w przysłowiach i idiomach.

## Rodzajnik określony – Der bestimmte Artikel

Rodzajnika określonego używamy wtedy, gdy mówimy o rzeczy lub osobie konkretnej, znanej, określonej lub wcześniej wspomnianej.

rodzaj męski – **der**  
rodzaj żeński – **die**  
rodzaj nijaki – **das**  
liczba mnoga – **die**

**Der** Baum ist groß. – (To) drzewo jest duże.

**Die** Frau ist nett. – (Ta) kobieta jest miła.

**Das** Buch ist dick. – (Ta) książka jest gruba.

**Die** Fenster sind sauber und **die** Tische sind schmutzig. – (Te) okna są czyste, a (te) stoły są brudne.

Deklinacja rodzajnika określonego:

| Fall      | Maskulinum | Femininum | Neutrum | Plural |
|-----------|------------|-----------|---------|--------|
| Nominativ | der        | die       | das     | die    |
| Genitiv   | des        | der       | des     | der    |
| Dativ     | dem        | der       | dem     | den    |
| Akkusativ | den        | die       | das     | die    |

## Rodzajnik określony stosujemy również:

1. przed niektórymi nazwami krajów, występującymi w rodzaju męskim lub żeńskim:

Ich fahre in **die** Schweiz.

Er kommt aus **der** Türkei.

Sie wohnt in **der** Ukraine.

Im August besichtigen wir **den** Irak und **den** Sudan.

**Inne:** die Bundesrepublik Deutschland, die Slowakei, der Libanon, der Iran, der Vatikan, die Niederlande, die Mongolei, die Vereinigten Staaten (USA)

2. przed imionami, nazwiskami, nazwami własnymi poprzedzonymi przydawką:

**Der** kleine Peter ist krank.\*

**Der** berühmte Goethe hat viele Bücher geschrieben.

**Das** heutige Rom ist immer noch schön.

3. przed rzeczownikami poprzedzonymi najwyższym stopniem przymiotnika lub liczebnikiem porządkowym:

Ich habe **das** schönste Kleid.

Der Amazonas ist **der** längste Fluss der Welt.

Markus geht schon **ins (in das)** Gymnasium.

4. przy określaniu gatunku, grupy, do której należy zbiór przedmiotów lub osób:

**Die** Tulpe ist eine Blume.

**Der** Hund ist ein Tier.

**Die** Polen machen Fehler.

**Uwaga!** Zdanie *Die Polen machen Fehler.* oznacza: *Wszyscy Polacy popełniają błędy.* Gdyby zostało ono napisane bez rodzajnika określonego: *Polen machen Fehler*, oznaczałoby: *Istnieją Polacy, którzy popełniają błędy.*

5. przy określaniu zjawisk niepowtarzalnych:

**Die** Sonne scheint.

**Der** Mond ist heute gut sichtbar.

**Die** Welt ist groß und schön, aber manchmal auch gefährlich.

6. przy niektórych rzeczownikach abstrakcyjnych i ogólnych:

**Der** Tod kommt bald.

**Das** Schicksal ist unvermeidbar.

**Die** Natur ist faszinierend.

7. przy nazwach ulic i placów:

Ich wohne in **der** Blumenstraße zehn.

**Die** Sonnenstraße ist sehr eng.

**Der** Kaiserplatz wurde jetzt renoviert.

Często w tekstach używamy rodzajnika nieokreślonego, gdy mówimy o jakiejś rzeczy pierwszy raz, po czym już w kolejnych zdaniach, jeżeli określamy tę rzecz bliżej, stosujemy rodzajnik określony.

\* Obecnie można usłyszeć w Niemczech także zdania typu: *Ich bin die Urlike.*, *Der Peter ist nett.* Są one jednak raczej wynikiem mody językowej, a nie konsekwencją tradycji gramatycznej.

Dort steht **eine** Tafel. **Die** Tafel ist nicht so groß. Nebenan hängt **eine** Landkarte. **Die** Landkarte ist neu und bunt.

**Rodzajnik określony może się łączyć z niektórymi przyimkami:**

an + dem = **am**: am Fenster stehen  
 an + das = **ans**: ans Fensterbrett lehnen  
 auf + das = **aufs**: aufs Tischlein stellen  
 bei + dem = **beim**: beim Arbeiten  
 in + das = **ins**: ins Kino gehen  
 in + dem = **im**: im Kino sein  
 von + dem = **vom**: vom Opa ein Buch bekommen  
 zu + dem = **zum**: zum Beispiel  
 zu + der = **zur**: zur Schule gehen

### III LICZBA MNOGA DER PLURAL

**Rzeczowniki w liczbie mnogiej mogą mieć następujące końcówki:**

|              |                                                                             |
|--------------|-----------------------------------------------------------------------------|
| <b>-e</b>    | der Tag – die Tage, der Tisch – die Tische, das Jahr – die Jahre            |
| <b>-“ e</b>  | der Sohn – die Söhne, die Kuh – die Kühe, der Bart – die Bärte              |
| <b>-n/en</b> | der Junge – die Jungen*, die Schule – die Schulen, das Bett – die Betten    |
| <b>-er</b>   | der Geist – die Geister, das Kind – die Kinder, das Lied – die Lieder       |
| <b>-“er</b>  | der Mann – die Männer, das Buch – die Bücher, das Wort – die Wörter*        |
| <b>-</b>     | der Fehler – die Fehler, der Löffel – die Löffel, das Fenster – die Fenster |
| <b>-“</b>    | der Apfel – die Äpfel, die Mutter – die Mütter, der Vater – die Väter       |
| <b>-s</b>    | das Kino – die Kinos, das Foto – die Fotos, das Auto – die Autos            |

**Rzeczowniki rodzaju męskiego** mogą przyjmować w liczbie mnogiej następujące końcówki:

|             |                         |
|-------------|-------------------------|
| <b>-e</b>   | der Berg – die Berge    |
| <b>-“er</b> | der Bruder – die Brüder |
| <b>-</b>    | der Wagen – die Wagen   |

\* Inna, również poprawna, forma liczby mnogiej słowa *Junge* to *Jungs*.

\* Inna, również poprawna, forma liczby mnogiej słowa *Wort* to *Worte*.